

Geliş Tarihi: 03.01.2025 Kabul Tarihi: 23.06.2025 Yayımlanma Tarihi: 30.06.2025

 10.71138/turkav.1612960

Sanat Okuryazarlığı Üzerine Bazı Türk Eserlerin Yer Aldığı Değerlendirmeler

Ahmet ŞİMŞEK | 0009-0000-0326-6021 | fenerafyon1989@gmail.com

Millî Eğitim Bakanlığı

ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>

Murat Gecekuşu | 0009-0004-1360-7773 | 23muratgecekusu@gmail.com

Millî Eğitim Bakanlığı

ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>

Ahmet Tufan | 0009-0001-3940-0699 | tufan71ahmet@gmail.com

Millî Eğitim Bakanlığı

ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>

Öz

İnsanoğlunun ilk izlerinin görüldüğü andan itibaren temel ihtiyaçları dışında ürettiği her şey oluşturduğu kültürün bir parçasıdır. Somut ve somut olmayan kültür mirasının içerisinde de estetik kaygı taşıyan ürünler de birer sanat parçalarıdır. İnsanoğlunun mağara duvarına odun isiyile yaptığı resimden tutun dijital teknolojilerle ürettiği söz-ses-müzik birleşiminden oluşan sinema filmine kadar her şey sanatın bir yansımasıdır. Yalnız sanatı sadece sanat olarak değerlendirmek günümüzde bu alanı anlamamızı zorlaştırabilir. Sanatı tüm bileşenleriyle değerlendirebilmemiz için öncelikle sanat eğitiminin ne olduğunun bireyler tarafından bilinmesi gerekir. Sanat üzerine bir okuryazarlık düşünüldüğünde öncelikle bu alanda ciddi eğitim alınması, bir sanat eserini incelerken onun hangi aşamalardan geçtiğini, çeşitli disiplinler ile bağlantısının bilinmesi gibi birçok durumun göz önüne alınması önem arz etmektedir. Özellikle yedi çeşit sanat dalı olan “resim, heykel, mimari, dans, tiyatro, edebiyat, müzik” üzerine eğitim almak bu alanı daha anlamlı hale getirebilmektedir. Çünkü bu sanat dallarından herhangi birini bilmek eserin anlaşılması için yeterli olmayabilir. Örneğin dünyanın herhangi bir yerindeki yerel dans gösterisindeki müziğin özgürlük, barış, zafer gibi çeşitli anlamları olabilir. Bu nedenle sanat eğitimi alan bir bireyin iyi bir okuyazar olabilmek adına önemli bir mesafe kat edeceği düşünülmektedir. Ayrıca günümüzde sanat okuryazarlığı genel ağ, uzaktan eğitim, sosyal medya gibi birçok etkileşimle geliştirilebilmektedir. Böylelikle sanata ilgi duyan bireylerin temel eğitimlerini tamamlamaları halinde okuryazarlık seviyelerini üst becerilere taşıyabilirler ve başkalarına aktarabilirler.

Anahtar Kelimeler

Sanat, Okuryazarlık, Sanat eğitimi, Yedi çeşit sanat dalı.

Şimşek, Ahmet, Gecekuşu, Murat ve Ahmet Tufan, “Sanat Okuryazarlığı Üzerine Bazı Türk Eserlerin Yer Aldığı Değerlendirmeler”, *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 1, Haziran 2025, 251-272.

Sub. Date:: 03.01.2025 Acc. Date: 23.06.2025 Pub. Date: 30.06.2025**10.71138/turkav.1612960**

Evaluations of Some Turkish Works on Art Literacy

Ahmet ŞİMŞEK | [0009-0000-0326-6021](https://orcid.org/0009-0000-0326-6021) | fenerafyon1989@gmail.com

Turkish Ministry of National Education

ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>**Murat Gecekuşu** | [0009-0004-1360-7773](https://orcid.org/0009-0004-1360-7773) | 23muratgecekusu@gmail.com

Turkish Ministry of National Education

ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>**Ahmet Tufan** | [0009-0001-3940-0699](https://orcid.org/0009-0001-3940-0699) | tufan71ahmet@gmail.com

Turkish Ministry of National Education

ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>

Abstract

Everything that humanity has produced, apart from its basic needs, since the moment its first traces were seen, is a part of the culture it created. In tangible and intangible cultural heritage, products with aesthetic concerns are also parts of art. Everything is a reflection of art, ranging from the pictures that humans drew on cave walls with wood to movies consisting of a combination of lyrics, sound, and music produced with digital technologies. Evaluating art solely as art can make understanding this field difficult today. To evaluate art with all its components, individuals must first understand what art education is. When considering literacy in the field of art, it is important to first receive serious education in this area, to know the stages a work of art goes through while examining it, and to consider its connections with various disciplines. Especially receiving education in the seven types of art, namely 'painting, sculpture, architecture, dance, theater, literature, music,' can make this field more meaningful. Because knowing any one of these art forms may not be sufficient for understanding a work. For example, the music in a local dance performance somewhere in the world can have various meanings such as freedom, peace, and victory. Therefore, it is thought that an individual who receives art education will make significant progress in becoming a good literate. Additionally, today, art literacy can be developed through many interactions such as the internet, distance education, and social media. Thus, individuals interested in art can elevate their literacy levels to higher skills and convey them to others upon completing their basic education.

Keywords

Art, Literacy, Art Education, Seven Types of Art.

Giriş

Sümer yazı kültürünün insan yaşamına dâhil olması sonrasında¹ okuryazarlık kavramı eğitim müfredatlarında “3R+” [read, write, repeat, + arithmetic]² minvalinde klasik bir yaklaşımla karşımıza çıkmıştır. Aslında bu temel öğretim metodu günümüzde ilkokula yeni başlayan çocuklara uygulanan bir program şeklinde kabul görmektedir.³ Söz konusu “okuma, yazma, tekrar” teknikleri bir bakıma okuryazarlık olgusunun temelini de oluşturmaktadır.

Okuryazarlık kavramı genel olarak, “günlük yaşam ile ilgili basit ve kısa cümleyi anlayarak okuyup-yazabilen kişi”⁴ olarak tanımlansa da XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu olgu anlamsal mahiyette bazı değişikliklere uğramıştır. Yine Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) tarafından 1990’nın “uluslararası okuryazarlık yılı” kabul edilmesi bu örüntünün gelişimini açıkça göstermektedir.⁵ Zira günlük yaşamımızda hızla değişen teknoloji ve bilim ister istemez kültürel hayatımızı da etkilemekte ve bizi yenilikleri kullanmaya itmektedir. Sürekli yaşanan dönüşüm ve gelişim paradigmalarının içerisinde okuryazarlık kavramı, insan hayatıyla birlikte yenilenmekte ve değişmektedir. Okuryazarlık, bilim çağında her değişim ve dönüşümden etkilenerek kavramsal örüntüde kendini güncellemektedir.

Son yıllarda okuryazarlığın basit okuma-yazma eylemleri çerçevesinde sınırlandırılmasının doğru ve tek tip olamayacağı kabul gören bir yaklaşım vardır. Özellikle UNESCO (2004) raporunda farklı disiplinlerde okuryazarlığın çeşitlilik gösterebileceği görülmektedir. Değişimin kaçınılmaz olduğu insan yaşamında doğumdan ölüme kadar birikim/deneyim/formal-informal eğitimler sayesinde okuryazarlık öğrenilen ve kaçınılmaz bir süreçtir.⁶ Söz konusu bu kavram tüm disiplinlerde görülebileceği gibi alt

¹ Yazı öncesi toplumlarda mit, efsane veya kayda değer olaylardan aktarılan tarihin sözlü karakteristik gösterdiği buna karşın yazıyla birlikte kısmî de olsa okuryazarlık durumunun ortaya çıktığı görülmekteydi Cheu-Jey Lee, “What Do We Mean by Literacy? Implications for Literacy Education”, *The Journal of Educational Thought (JET) / Revue de la Pensée Éducative* 45, S. 3, 2011, s. 255-266.

² Okuma, yazma, tekrar, aritmetik.

³ R. O’Day, *Education and Society 1500-1800*, London: Longman, 1982, s. 6-9.

⁴ UNESCO, 1951.

⁵ David Bawden, “Information and digital literacies: a review of concepts”, *Journal of Documentation* 57 01 Nisan 2001: 218-59, <https://doi.org/10.1108/EUM00000000007083>.

⁶ Enes Yaşar, “Sanat Okuryazarlığı”, içinde *Disipliner Okuryazarlık*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2022, s. 1-9.

başlıklar çerçevesinde karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin; çevre okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bedensel okuryazarlık, biyoteknoloji okuryazarlığı, sağlık okuryazarlığı gibi. Bunlar arasında dikkate değer bir alan ise sanat okuryazarlığıdır.

Sanat, değinmemiz gereken diğer bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Adı geçen bu kavramın her ne kadar belirgin bir tanımı yapılamasa da basitçe, “Duygu ve düşünceleri göze ve gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme konusundaki yaratıcılık” olarak tanımlanmaktadır. Ek olarak, “Belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatımı,” ya da “Bir şey yapmada gösterilen ustalık,” manaları da kabul görmektedir.⁷ Bununla birlikte sanat kavramıyla ilgili olarak dört çeşit sınıflandırmanın yapıldığı görülmektedir. Sanat üzerine yapılan sınıflandırma şu şekildedir:

- Sanatın Duyguların Dışavurumu Olduğu Görüşü: Duygu ve içsel yaşantıların ortaya çıkarılmasıdır. Örneğin, terapiler her ne kadar duygulara yönelik olsa da bir dış ürün meydana getirmez.⁸
- Başat Biçim Görüşü: Çizgi, şekil, renk ilişkilerinin kendi aralarındaki iç içe geçmiş örüntüsüdür.⁹
- Neo-Wittgenstein Görüşü: Sanat açık bir kavramdır. Tanımlanması mümkün değildir.¹⁰
- Kuramsal Sanat Görüşü: Neo-Wittgenstein görüşe karşı çıkarak belirli bir tanımlamaya yönelmiştir. Ürün yani sanatçının eseri insan becerisi olduğundan arkasında bir fikir veya duygu bulunmaktadır. Belirli bir sosyal zümre tarafından fikir birliğine varılan veya beğenilen eserler ortak kültürü işaret eder. Ortak düşünce ise sanatı ortaya çıkarır.¹¹

Sanat bir öğrenme süreci ve bireylerin iç dünyalarının bir yansımasıdır. Sanatın olmazsa olmazları arasında özgür düşünce ve eylemler yer alır. Eser üretim sürecinde karar verme becerileri ön plana çıkar ve toplumların şekillenme evresinde somut sanatsal ürünlerle bireylere yön verir.

⁷ *Türkçe Sözlük*, C. 2., Türk Dil Kurumu, Ankara 1992, s. 1423.

⁸ Nigel Warburton, *The art question*, London; New York: Routledge, 2003, s. 61.

⁹ Warburton, s. 65.

¹⁰ Warburton, s. 71.

¹¹ George Dickie, *Introduction to Aesthetics: An Analytic Approach*, Oxford University Press, 1997, s. 1-3.

Bir anlatım aracı olarak sanat, eserin içerisinde birçok mesaj taşıyabilir. Evrensel ve insani öğeler barındıran mesajlarda bilim, felsefe, ahlak içerikli anlatımlar bulunur. İnsanın çevresini veya bulunduğu ortamı anlamasına yardımcı olur.¹²

1. Sanat Eğitimi

Sanat okuryazarlığı üzerine temel kavramlar dikkatle incelendiğinde sanat eğitimi konusu öne çıkan bir olgudur. Bireylerin sanat çeşitlerinden (resim, heykel, mimari, dans, tiyatro, edebiyat, müzik) herhangi biri üzerine eğitim alması bu disiplinin okuryazarlığı yönünde gelişmesine yol açar. Meydana getirme/oluşturma süreçlerinin ön planda tutulduğu sanat eğitim sürecinde öğrenenlerin bireysel gelişimleri ve istekleri doğrultusunda programlar uygulanır. Son dönemde teknolojinin hayatın her alanını etkilediği düşünülürse uygulanacak programların yeniliklere hızlı şekilde adapte olması ve her seviyeye uygun hedefler olarak belirlenmesi gerekir. Sonuç olarak bakıldığında sanat eğitimi üzerine belirlenen hedeflere yönelik programlar bireylere kendini ifade edebilecek şekilde düzenlenmelidir. Böylelikle hazırlanan sanat ortamlarında öğretim gören bireyler mutlu ve üretken olabilirler.

Sanat eseri/ürünü olarak meydana getirilme sürecinde bilmemiz gereken olgulardan birisi de insan beyninin çıktılarıdır. Söz konusu eserlerin kaynağı insan beyni olduğundan bu organın işleyişini bilmek fayda sağlar. İnsan beyni iki bölümlüdür ve genel anlamda sol beyin bilişeldir. Sanat eğitiminde teknik kapasitenin öne çıktığı yer ise sağ taraftır. Eğer insan beyninin tek tarafı kullanılırsa geriliğe sebep olabilir. Zira sağ beyin kısmının geri plana itilmesi de estetik açıdan gelişimi olumsuz etkiler. Bu nedenle insan beyninin her iki tarafını da destekleyici çalışmalar elzem hâle gelmektedir.¹³

Sanat eğitimine kısaca değinmemiz gerekirse ilk insanın kültürel izlerinin başlamasından itibaren özellikle son yıllarda kavramsal çerçevede bazı tanımlar ve sınırlamalar karşımıza çıkmaktadır. San'a göre, "...20.yüzyılın başından bu yana sanat eğitimi kavramı genel anlamda, güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan, okul içi ve okul dışı yaratıcı sanatsal eğitimi tanımlamaktadır." Sanatsız bir birey veya toplum düşünülemez olduğundan hareketle ortak kültür izi olan sanat, insanları bir arada tutan ve eksikliklerini

¹² Peter Read, *The Stolen Generations: The Removal of Aboriginal Children in New South Wales 1883-1969*, NSW Department of Aboriginal Affairs, 2006, s. 5-8.

¹³ Ned Herrmann, *The Creative Brain*, Revised edition, Brain Books, 1989, s. 3-121.

gideren ana etmenlerdendir. Özellikle sanayi devrimi sonrası insanları mekanikleştiren çalışma düzeni, insanları duyuşsal eylemlerden uzaklaştırmaktadır. Gelişmiş olarak kabul edilen ülkelerde bireyleri sanat eğitime yönlendirmek bir zorunluluk hâlini alabilmektedir. Böylelikle yaratıcı fikirleri destekleyip toplumun kültürel olarak gelişmesi amacıyla programlar uygulanır ve dönüşümler sağlanır.¹⁴

Genel manada sanat eğitimi, “Hem ussal hem duyusal eğitim anlayışı olup, kişinin düşünsel ve duygusal alanda eğitimi gerçekleştirmek, yaratıcılığını geliştirmek ve bireyi estetik bir bilince ulaştırmak amacını taşıyan bir süreç,” olarak nitelendirebiliriz. Okul öncesi dönemden başlayan bu eğitim sürecini sınırlandırmak kolay değildir. Çünkü bu kavramın bağlaşıkları olabilecek birçok alan¹⁵ mevcuttur. Bireylerin çevresine karşı duyarlı olmasını, bilgilenmesini, hislerinin ortaya çıkmasını sağlayan süreç olan sanat eğitimi, kendiliğinden gelişen durum değildir. Planlı ve programlı bir öğretim müfredatının uygulanması sonrasında bireylerde kazanımlar oluşmaktadır. Nitekim Yolcu ve Kasım’a göre sanat eğitimi, “Kişinin duygularını, düşüncelerini, izlenimlerini, yetenek ve yaratıcılığını estetik bir düzeye ulaştırmak ve bu düzeyde bir anlatıma ulaştırabilmek amacıyla yapılan eğitim faaliyetlerinin tümü,” olarak tanılandırılmış ve kapsamı belirtilmiştir.¹⁶

Sanatın geçmişi, estetiğe olan yaklaşımı, uygulama biçimleriyle bütünsel bir yaklaşımı gerektiren sanat eğitimi yaratıcılığın ve hayal gücünün ifade edilmesidir. Bireylerin zihinlerde tasavvur ettikleri imgeleri üretime dönüştürme sürecidir. Nitekim üreten öğrenciler iş bitirme doyumunu ve üretken olmanın mutluluğunu sanatla gerçekleştirebilirler.¹⁷ Burada dikkat edilmesi gereken durum ise sanatın eğitimi üzerine uygulanacak müfredatın doğru ve sürece yönelik planlanmasıdır. Basit usulde bakacak olursak öğrencilerin aktif hâle getirilmesi için birinci öncelik olmasının yanında onların seviyelerine uygun yöntem ve tekniklerin belirlenerek esas alınması elzem hâline gelmektedir.

¹⁴ S Etike, “Gençliğin Sanat Eğitime Kimi Değinmeler”, *Hacettepe Üniversitesi, Sanat ve Gençlik Sempozyumu, Ankara*, 1985, s. 343-356.

¹⁵ “Resim-iş, sanat öğretimi, sanat yoluyla öğretim, estetik eğitim, güzel sanatlar eğitimi, plastik sanatlar eğitimi, sanata doğru eğitim, temel sanat eğitim v.b.”

¹⁶ Enver Yolcu, *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Nobel Kitap, 2004, s. 75-109.

¹⁷ Serap Buyurgan ve Ufuk Buyurgan, *Sanat Eğitimi ve Öğretimi: Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle*, 2020, s. 2-20..

Sanat eğitimi dersinin müfredatı içerisinde öne çıkan şu branşlar yer almaktadır:

Müzik Branşında	Görsel Sanatlar Branşında	Geleneksel Türk Sanatları Alanında	Sahne Sanatları Alanında	Müze Eğitimi ve Hedefleri
• piyano • keman • flüt • koro • klarnet • gitar • bağlama • kanun • kaval • ney • ut • tar • kemane	• fotoğraf • grafik • tasarım • kısa film • animasyon	• hüsnühat • tezhip • ebru • vitray • minyatür • ahşap oymacılığı	• tiyatro • drama • halk oyunları	• analiz • eleştirel düşünme • gözlem • sosyal katılım • değişim ve sürekliliği algılama • Türkçeyi doğru kullanma

Sanat eğitiminde programlar modül şeklinde ayarlanıp küçük parçalar şeklinde düzenlenip öğrencilere sunulmaktadır. Bireyler kendi öğrenmelerini gerçekleştirip ilerleme süreçlerini belirlerler. Etkinlikler sayesinde öğrenenlerin başlangıç seviyelerinde ulaştığı son evreye kadar ilerlediği görülür ve değerlendirme sekansı belirlenir. Söz konusu öğrenme esnasında öğrenenler kendilerini ifade edebilecek yetkinliğe ulaşabilir, alan becerileri gelişir, tutumları değişir.¹⁸

2. Sanat Okuryazarlığı

Günümüzde sanat okuryazarlığı bir yaşam biçimi olarak yerel, ulusal ve uluslararası sanat anlayışlarını bir araya getirebilen bireylerin bir yeti veya stil değerlendirebilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sanat okuryazarlığı kavramı, “küreselleşen dünyada, doğrudan parçası olunan yerel sanat algısıyla, dolaylı olarak erişilebilen uluslararası sanatlar arasında eklektik bir ilişki kurabilmeyi, sanatı meslek edinen bireylerin mesleki ve bireysel yaşamlarında ihtiyaç duyabilecekleri bilgiye erişebilmeyi, erişilen bilgileri öznesi ya da unsuru olunan uygulamalara aktarabilmeyi sağlayan bir okuryazarlık türü,” olarak tanımlandırılabilir. Nitekim sanatla uğraşan ve ilgi duyan kişilerin bu alanla alakalı bilgilere ulaşabilme/erişebilme,

¹⁸ MEB, *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Sanat Eğitimi Dersi Öğretim Programı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2023, s.4-8.

değerlendirebilme, kullanabilme becerilerine sahip olması gerekir. Ayrıca bireysel olarak uğraştığı sanata bu bilgi birikimini yansıtabilmelidir.¹⁹

Farklı sanat dallarının toplumlarda kabul gördüğü gerçeğini düşünürsek bireylerin her çeşit sanatla ilgili görüş ve düşünceye sahip olacağını bilmemiz gerekmektedir. Böylelikle hem sanatla uğraşanların hem de sanatı takip edenlerin ortak ürünlerini yaşamımızda görebiliriz. Her çeşit sanat dalında üretilen kültürel öğeleri birbirleriyle karşılaştırabilir, bunları değerlendirirken neye ulaşmak istenildiğini anlayabilir, çıkarımlar yapabiliriz. Müzikten görsel sanatlara, heykeltıraşlıktan tiyatroya kadar tüm analizler, uygulamalar ve ürünler bu alanın okuryazarlığı çerçevesi içerisindedir. Tabii burada teknolojik altyapıyı kullanmanın kaçınılmaz olduğunu kavramamız önem arz etmektedir.

Bireylerin sanat okuryazarlığı becerilerini edinebilmeleri ve bu yetilerini kullanabilmelerini daha bütünsel şekilde düşünürsek özellikle bazı özelliklere sahip olması gerekir. Daha açık bir ifadeyle sanat okuryazarı olan birisi şu olgulara göre değerlendirilmelidir:

- Sanatın karakteristik özelliklerini kavrar. Diğer bir deyişle sanatla ilgili bireylerin kavraması gereken karakteristik özellikler şunlardır: “Sanat mutlaka işlevsel olmalı, estetik değer ve kaygı taşımalı, sanatın önemini anlayabilmeli/anlatabilmeli, uzun yıllar süren bir kültürün parçası olduğunu bilmeli, hayal gücünün ürünü olduğunu anlamalı, sanatın dallarını/duyarlılığını/farkındalığını geliştirebilmeli, duygulara ve düşüncelere hitap ettiğinin farkına varmalı, sanatı farklı kültürlerle göre karşılaştırabilmeli, sanat eserlerini ise bağımsız bir bakış açısıyla üretebilmeli, toplumun bir sesi olduğunu kavramalı.”

- Sanatsal becerilere ilgi duyar. Aslında bazı kişiler sanata karşı belirli bir duyarlılığa sahiptir. Eserlerin mahiyetini kavrar ve onları yorumlayabilir. Bunun için de yeterli derecede bilgi birikimine sahip olması gerekir. Tabii bunun yanında yaratıcılık dediğimiz yeni ürün üretebilme, düşünebilme veya karşılaştırma yapabilmesi önemlidir. Bir bakıma ilgilenenin sanatsal yatkınlığı olması anlamına gelir.

- Bilinçli bir sanatsever olması lazımdır. Bir nevi sanatçı ister geleneksel olsun ister post-modern, çağını ve onun sanatsal özelliklerini anlar.

¹⁹ İzzet Yücetoker, “Sanat Okuryazarlığı Ölçeğinin Hazırlanması ve Geliştirilmesi”, *Sanat Eğitimi Dergisi*, S. 1, 01 Ocak 2014, s. 112-126, <https://doi.org/10.7816/sed-02-01-06>.

Bulunduğu dönemi iyi kavrayan sanatçı veya sanatsever bu görüşe göre tutum ve davranış sergiler. Kendi farkındalığını yüksek tutar.

- Duygu ve düşünce birliğine sahiptir. Her ne kadar bireylerin kendi hayal gücü veya düşünceleri olsa da toplumlarla iç içe yaşarlar. Toplumsal birlikteliğe sahip kişiler zümreler veya topluluklar içerisinde beraber düşünür, hareket eder, paylaşır, yaşar, ortak değerlerin bilincine erişir. Bu bakımdan birlik etğine uygun davranır. Sanat okuryazarlığı açısından eserlerde bu tür imgeleri anlar ve ortak düşünceleri benimser.

- Yerel, ulusal ve uluslararası sanat ve paydaşları hakkında farkındalığa sahiptir. Sanat ögesi bileşenleri arasında yer alan, “din, dil, gelenek/görenek, dünya görüşü, tarih, felsefi görüşler, hukuki düzenlemeler, mimarlık, teknoloji” gibi tüm olguları bilmesi gerekir. Böylelikle sanat okuryazarlığına sahip bireyler sanatla ilgili tüm örüntüyü algılayabilir.

- Sanat yoluyla anlayabilme ve anlatabilme becerileri bulunur. Sanat okuryazarlığına sahip kişiler kısmi de olsa sanat aracılığıyla bazı düşünceleri edinir, dinler, hayal gücünü geliştirir.

- Her ne kadar sanat eserleri yerelden üretilse de bir anlamda insanlığın ortak mirası olduğunu bilirler. Sanat okuryazarı olan bireyler evrensel ortak dile sahip kişiler olarak duygu ve düşünce birlikteliğine sahiptir. Nitekim bu düşüncelerle hareket ederler ve kendilerini ifade ederken ortak dili kullanmayı bilirler. Ayrıca saygı, sevgi, ortak akıl, dürüstlük gibi kavramları içselleştirmişlerdir.

Kendini geliştirebilen, hayal gücünü yüksek tutan, yerelden ulusala tüm sanat dallarına yönelik belirli bir bakış açısı olan, tüm sanat uğraşlarına saygılı, analiz yeteneği yüksek, bilgi ve teknolojiyi kullanan, katılımcılık ruhu bulunan ve kendisi de en az bir sanat dalıyla uğraşan veya ilgi duyan kimseler iyi bir sanat okuryazarı olabilirler.

Söz konusu okuryazarlık sadece sanata yönelik estetik ve duygu görüşleri değil ayrıca yaşadığımız çağa uygun olabilme durumudur. Bilgiyi kullanabilen sanatseverler bireysel yaşam kalitesini artırmanın yanında sanata dair okuryazarlığı sayesinde bu alana ait kavram, sembol, biçimleri anlamlandırabilir.²⁰ Sanat okuryazarı olan birinin bilgi birikimini aktarabileceği yedi sanat dalı sınıflandırması ise şunlardan oluşmaktadır:²¹ “Edebiyat, görsel sanatlar, müzik, tiyatro, sinema, dans.” Her bir sanat dalı

²⁰ Yaşar, “Sanat Okuryazarlığı”, s. 8.

²¹ “Ulusal Temel Sanat Standartları Koalisyonu Bildirisi”, 2014.

üzerine farklı bakış açıları gerekirken alınan eğitimlere, birikimlere, ilgi duyulan türlere göre de çeşitli yapıların var olduğunun bilinmesi elzemdir. Örneğin, müzik branşında birçok farklı alt beceri bulunurken²² bu durum, “toplu/birlik formunda” da olabilmektedir. Sanat okuryazarı olan kişiler eserleri/ürünleri her birini ayrı ayrı değerlendirirken yek vücut hâlini de anlar. Başka bir örnek vermek gerekirse bir müzik aletiyle icra edilen melodi sözle buluştuğunda derin anlamlar ihtiva eder. Ayrıca bir sanat okuryazarı disiplinler arası bir bağ da kurabilir. Daha açık anlatırsak bir millî marşın sadece melodisini değil yazıldığı dönem ve o sürecin bağlaşıklarıyla birlikte anlamsal çıkarımlarını da değerlendirir. Bu tüm sanat dalları için geçerlidir. Örneğin, bir tiyatro eseri dönemin baskılarına karşı edebî/sanatsal bir başkaldırı niteliğinde olabilirken Türk ressam İbrahim Çallı’nın eserlerinin bir kısmı Türk Kurtuluş Savaşı’nda halkın çektiği sıkıntıları tualin üstüne aktarmasıyla ilgili olabilir. İşte sanat okuryazarlığı farklı disiplinleri sanat çerçevesinde değerlendirmeleri içerir. Buna benzer sanat dalları örneklerin sayısı fazlaca olabilirken bireylerin duygu ve düşünceleri her edinilen bilgi ve beceriye göre gelişir. Ayrıntıları ve püf noktaları daha net görebilir.

Nitekim sanat okuryazarlığı XXI. yüzyılda bilgi yayılma hızının genel ağla ve diğer teknolojilerle desteklenmesiyle farklı bir noktaya ulaşmıştır. Disiplinler arası bir bakış açısıyla değerlendirilmeye de başlamıştır. Dönemin politik olayları dışında kültürel, sportif, sosyo-ekonomik yansımaları sanat eserlerinde görülürken ihtiyaç duyduğu bilgilere genel ağ veya yakın çevresindeki teknolojik araçlardan rahatlıkla erişebilmektedir. Sanat okuryazarlığı için genel ağdan elde edilen bilgi-birikim dışında gerekli tüm içeriklere ulaşan bireylerin gelişimi daha hızlı ve donanımlı gerçekleşebilir. Katılımcı sosyal medya içerikleriyle sanatçının üretim düşüncelerinden başlayıp toplumun eserleri nasıl gördüğüne kadar tüm doneleri ve serüveni görebilir. Nitekim iyi bir sanatsever bu tür gelişmeleri takip edeceğinden eserleri çevresine tanıtarak kendisi de bir, “çarpan etkisi yapan kişi” olabilir.

Sanat eserlerinde uzun yüzyıllar boyunca ölçü, oran, çizgi, kullanılan boya gibi öğeler dikkate alınırken XXI. yüzyılda bu durum değişmeye başlamıştır. Doğadan kopyalama veya taklit yerine bilim ve teknolojik gelişmelerin etkisinde içerik, teknik, biçim yönünden değişmiştir. Entelektüel bir hâle dönüşmeye başlayan sanat bir öykü anlatımı, tinsel yaklaşımlar, tasvirler

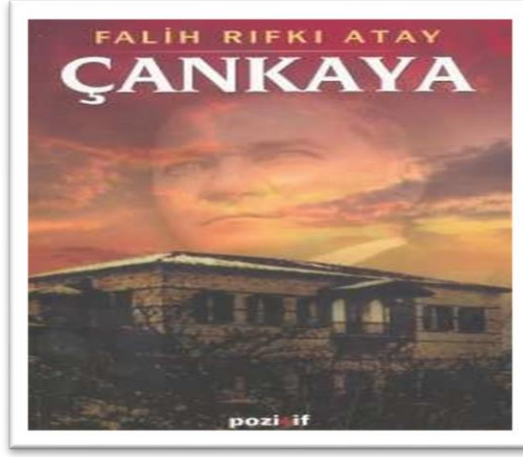
²² Bireysel anlamda piyano tek başına bir uğraş alanıyken bir senfoni orkestrası bambaşka bir formda karşımıza çıkabilmektedir.

içeren biçemlere evrilme eğilimi göstermektedir.²³ Özellikle son yüzyılda her toplum düzeyinde yaşanan buhranlar, hayal kırıklıkları, çöküşler, göçler, sportif başarılar, anma ve kutlama törenleri, kültürel ilerlemeler gibi olgular nedeniyle sanat okuryazarlığı farklı bir hâl almıştır.

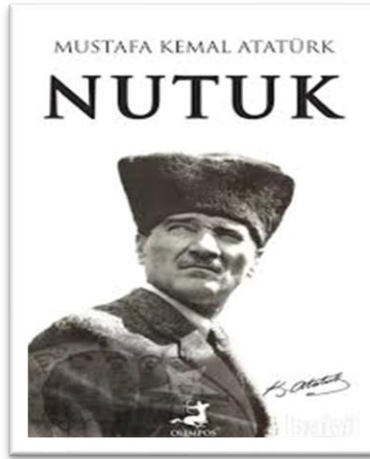
3. Yedi Çeşit Sanat Dalı ve Sanat Okuryazarlığı İlişkisi

Edebî anlamda Türk Kurtuluş Savaşı'nın anlatıldığı, “Çankaya: Atatürk Devri Hatıraları” isimli eser Falih Rıfkı Atay tarafından kaleme alınmıştır. Edebî bir eser olmasının yanında Osmanlı Devleti'nin fiilen bitmesi sonrasında kurulan yeni Türk devletinin hikâyesini gerçek kişiler üzerinden anlatmaktadır. Karmaşık ve buhranlı günlerde Türklerin nasıl bir yapılanmaya gittiğini ve devletin banisi Mustafa Kemal Atatürk'ün birinci dereceden yakınında bulunan kişi tarafından yazılması bu eseri hatıratın dışına çıkarmaktadır. Sanat okuryazarı olan bir kişi bu eseri sadece edebî bir metin gibi değerlendiremez. Aslında bir tarihçinin süzgecinden geçirildikten sonra sanat okuryazarı dönemin olaylarını ve gelişmelerin neden-sonuçlarını ön izleyerek öğrenebilir. Böylelikle anlamsal bütünlük olur. Yoksa bir Türk okuyucu bu durumu bir nebze kavrarken yabancı bir sanatsever eseri okurken sıkılabilir. Bu durumu Atatürk'ün “Nutuk” adlı eserinde de görebilmekteyiz. Adı geçen bu eser her ne kadar kişisel hatırat olsa da tarih, din, askerî stratejiler, basın-yayın, maarif, sosyoloji, psikoloji gibi birçok yaklaşımı görebiliriz.

²³ Yaşar, “Sanat Okuryazarlığı”, s. 8-9.

Resim 1. Falih Rifki Atay'ın “Çankaya: Atatürk Devri Hatıraları” adlı edebî eseri

Resim 2. Mustafa Kemal Atatürk'ün “Nutuk” adlı edebî eseri

Görsel sanatlar penceresinden baktığımızda renk, çizgi, ölçü, oran gibi unsurlarla birlikte resmin beğeni toplaması ve dönemsel biçimlerini taşıması genel olarak istenilen öğelerdir. Özellikle tual üzerine yapılan resim çalışmaları dışında teknolojinin gelişmesiyle dijital sanatlar gelişmiştir. Sanat okuryazarlığı alanında geleneksel eserleri incelemek daha doğru yaklaşım olacaktır. Bu minvalde geleneksel türde bir ressam ve Dadaizm akımına mensup olan “Otto Dix” bilinmesi gereken bir ressamdır. Nazi karşıtı

görüşüne sahip olan Dix, İkinci Dünya Harbi'ne katılıp modern bir yaklaşımla “savaş” üzerine 50 eserlik seri resim yapmıştır. Savaşın kötü yanlarını, insanların ruh hâllerini ve çekilen sıkıntıları farklı tarzda eserlerine yansıtmıştır. Zira kendisi de bu savaşta çeşitli cephelerde görev yapmış ve ölümcül kurşun yarası almıştır. Eserlerinde ölüm, yıkım, bunalım gibi konuları işleyen Dix'in eserleri bir bakıma dünya savaşının bir örüntüsünü de sunmaktadır.

Resim 3. Otto Dix'in “Death” isimli eseri

Bireyler müzik branşında sanat okuryazarlığı birikimlerini kullanarak zenginleştirebilirler. Üretilen bir müzik eserini öncelikle melodi ve türü olarak değerlendirirken içeriği daha detaylı incelendiğinde müzik aleti dışında yerel ve ulusal bağlamını sezebilirler. Örneğin, Türklere ait bir “Türkü” unsuru saz ile çalan “Âşık Veysel” ile İtalyanlara ait tenor parçasını icra eden “Luciano Pavarotti”nin verdiği duyguyu ve düşündürdüklerini anlamak bir sanat okuryazarı tarafından gerçekleştirilebilir. Âşık Veysel’in “Uzun İnce Bir Yoldayım” eserinde onun kör olduğunu bilerek bu parçayı dinlemek bu durumu daha anlamlı hâle getirmektedir. Her ne kadar tüm müzik melodileri evrensel olsa da bireylere hissettirdikleri farklılık gösterebilir. Bir sanat okuryazarı bu ince detayları kavrayan ve ona göre davranan kişidir. Özellikle

teknoloji sayesinde dünyanın her yerinde icra edilen müzik eserlerini anlar ve gelişmiş bir müzik kulağına sahip duyarlı kimseler olabilirler. Daha açık ifadeyle müzik alanının bir sanat olayı olgusu olduğunu bilirler.

Resim 4. Aşık Veysel Şatıroğlu

Tiyatro sanat dallarından biri olarak sanat okuryazarlığı kapsamında değerlendirilen bir branştır. Hem edebî yönü hem de oyuncuları hikâyeyi görselleştirme/somutlaştırma/benzetim öğelerini barındıran bir yapıdır. Jest ve mimikler, seslendirmeler, olayların harekete çevrilmesi, sergileme, temsil özellikleri bu sanat dalının temel doneleridir. Söz konusu sanat dalıyla ilgili Shakespeare, “İnsanı, insana, insanla, insanca anlatma sanatı,” olarak tanılandırmıştır. Yazılan edebî eserin topluluk karşısında icrasının yanında verilen mesajlar, gülmeceler, olayın oluş sırası muhteviyatını zenginleştirir. Örneğin, Karagöz-Hacivat oyunu ile Victor Hugo’nun Sefiller eserinin tiyatroya uyarlanması farklı çalışmalar gerektirse de verdiği mesajlar bambaşka olabilir. Sefiller isimli eserde “Fransız Devrimi” ve dönemin buhranlı durumları gözler önüne serilmektedir. Bir sanat okuryazarı bu esere sadece edebî ve tiyatro gösterisi olarak bakamaz. Ayrıca Fransız Devrimi’ni 1789 yılında gerçekleşen ve tüm dünyayı etkileyen bir devrim olarak görmesi ve kavraması da gerekir. Adı geçen eserde ülkenin yönetim biçiminin reddedilmesi, kanun-kanunsuzluk, ekonomik sıkıntılar, toplumsal dışlanmalar, din-bilim/akıl çatışmaları, kilise baskısı gibi birçok olayı da bilmek elzem hâle gelmektedir. Bu durum çoğu edebî tiyatro eserinde görülebilmekte olup sanat okuryazarları çoklu bakış açılarını geliştirmelidir.

Resim 5. Viktor Hugo “Sefiller” eseri tiyatrosu (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Tiyatroları)

Sinema, bir sanat dalı olarak kamera ve ışık yardımıyla perdenin üzerine aktarılan sesli-sessiz hareketli görüntülerden oluşan bir alandır. Üretilen filmler genel anlamda edebî bir eserin kamera aracılığıyla görüntülerin kaydedilmesini içerirken kurgu senaryolarla ışık, ses, dekor eklenerek yapılabilmektedir.²⁴ Sinemada ana unsur insan ve insan üzerine bir gerçek veya kurgu hikâyelerden oluşur. Görüntülerden duygu ve düşünceler aktarılır. Kaydedilen filmler defalarca oynatılarak sayısız izleyiciyle buluşturulabilir. Sanat dalı olarak sinema edebî bir eser, bir fikrin sunumu ve dönemin politik, sosyal, ekonomik vb. olaylarının aktarımı olabilir. Bütünleşik bir sunum olan sinema, duyguları aktörlerle seyirciye ulaştıran bir sanat dalıdır. Haksız suçlamalar sonucunda Shawshank Hapishanesi’nde cezasını çeken Andy Dufresne’nin özgürlük mücadelesini anlatan “Esaretin Bedeli” isimli film tüm izleyicileri etkilemiştir. Söz konusu film haksızlıklara karşı verilen mücadeleyi ortak dil ve duyguyla sunmasının yanında oyuncuların

²⁴ “Fikir ve Sanat Hakları Kanunu, Kanun No: 5486”, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc034/kanuntbmmc034/kanuntbmmc03405846.pdf, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2025.

performanslarıyla da göz dolduran bir yapıttır. Yerel olmayan öğeleriyle ortak etik davranışları ortaya çıkarmaya çalışan bu eserin bir sanat okuryazar tarafından doğru yorumlanması gerekir. Bir sanat dalı dışında verilmek istenen mesajı kavrar. Zira sinema üzerine birçok konunun işlendiği çok farklı filmler mevcuttur.

Resim 6. “Esaretin Bedeli” isimli film afişi

“Müziğin temposuna uyularak yapılan ve estetik değeri taşıyan düzenli vücut hareketleri”²⁵ olarak tanımlı yapılan dans insanoğlunun mutluluk, sevinç, kıvanç, üzüntü, anma günlerinde sık sık kullandığı bir sanat dalıdır. Özellikle yerel duygu ve düşünce unsurlarının hâkim olduğu bu sanat dalının icrasında bazen anlamı olmayan bazen mesaj içeren insan vücudu hareketleri görülebilmektedir. Müziğin ritmi ve hareketin devinimlerine göre insanlar çeşitli gösterilere yer verirler. Tek bir kişinin veya birden fazla bireyin birlikte sunduğu dans gösterilerinde asıl amaç duyguların ortaya çıkarılmasıdır. Türleri içerisinde, “Solo, partner, rock, broadway, bale, çaça, salsa, Türk halk oyunları,” gibi birçok branş yer almaktadır. Yalnız dansın olmazsa olmazı müziktir ve bu branş bir egzersiz/spor olarak da kabul edilmektedir. Türk kültürünü öne aldığımızda karşımıza dansın bölgelere göre çeşitlilik

²⁵ *Türkçe Sözlük*, C. 1, Türk Dil Kurumu, Ankara 1992, s. 671.

gösterdiğini ve bölgelerde görülen oyunlarda ortak figürler olduğunu görmekteyiz. Bunlar arasında, “Üçleme, halay sallanışı, omuz sallama, titreme, atık, kollu-kolsuz yürüyüş, ellerle yapılan figürler,” bulunmaktadır. Ayrıca, “kaşık, sopa, kılıç-kalkan, bıçak,” gibi araçlar da bu danslarda kullanılabilir. Tabi bu dansların hikâyeleri de vardır. Örneğin, Elâzığ yöresine ait olan “Çayda Çıra” oyunu kendine has bir öyküyü barındırır. Uzun zaman önce ayın hareketlerine göre “dolunay” döneminin uğursuzluk getirdiğine inanan bölge halkı bir düğün esnasında evliliğe uğursuzluk gelmesin diye köydeki bütün mumları yakarak kötü inancı defetmeye çalışmıştır. Ortaya müzik eşliğinde farklı türde yöresel halk oyunu çıkmıştır. Bu durum Arjantin’de “tango” dansı örneğiyle çeşitlendirilebilir. İyi bir sanat okuryazarı bazı dansların içeriklerini, müziklerini ve türeyiş şekillerini iyi bilmelidir.

Resim 7. Elâzığ yöresine ait “Çayda Çıra” adlı müzikli oyun gösterisi

Yerleşim yeri olarak tanımlanan köy ve kentlerde yer alan mimari eserler sanatın başka bir alanıdır. Yaşamımız için gerekli kapalı alan ihtiyacımız olan bir mağaradan tutun son yüzyılda çok yüksek katlı modern binalara kadar çoğu yapı mimarinin alanına girer. Sadece ev-bark değil dini inancın yerine getirilmesi için inşa edilen cami, kilise, havra veya kent müzesi ve kütüphaneleri de bu alanın dâhilindedir. Bunlar dışında mimari bakımdan İkinci Dünya Savaşı’nın bir somut anlatımı olan “Berlin Duvarı” veya “Auschwitz Toplanma Kampı” birçok sıkıntı ve buhranı sonraki nesillere

anlatan mimari eserlerdendir. Ya da kentin agorasında yer alan han ve kervansaraylar mimari açıdan dönemi yansıtan değerli inşalardır. Örneğin, Afyonkarahisar kentinde yer alan “Taşhan” dönemin ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi verirken “Gedik Ahmet Paşa Külliyesi” eğitim, bilim, kültür mirasıdır. Adı geçen bu külliye bünyesinde bir yükseköğretim kurumunu, yoksullara yönelik ücretsiz bir aşhaneyi, bir kütüphaneyi, hamamı, camiyi ve bir öğrenci yurdunu barındırır. Kısaca söylemek istersek uzun yıllar boyunca bölge halkına hizmet eden eğitim, din, bilim alanlarında faaliyet gösteren bir nevi üniversite kampüsüdür. Bir sanat okuryazarına göre kentin kültür seviyesini artıran önemli mimari yapıttır. Ayrıca külliye cami süslemesinde kullanılan mor renk ise bölgede tarımı yapılan haşhaş çiçeğinin mor/beyaz renginin yansımasıdır. Zira bu renkler 1493 yılında inşa edilen külliye sonradan kentin çoğu figüründe kullanıldığı gibi sportif açıdan “Afyonspor Kulübü” tarafından da takım renkleri olarak tercih edilmiştir. Zaten sanat okuryazarı bir mimari eseri sadece matematiksel mantık ve estetik düşüncelerle değerlendirmez. Kente kattığı değerleri iyi çözümleyerek mimari eserleri inceler.

Resim 8. Gedik Ahmet Paşa Külliyesinden bir görünüm

Geleneksel sanat dalları içerisinde kullanılan aletler, araç-gereçler, giysiler, teknolojiler son yıllarda değişmeye başlamıştır. Özellikle bunlar Sağlamtimur tarafından yeniden şu şekilde ortaya konmuştur: “*Dijital görüntüleme ve fotoğraf, dijital heykel, dijital venstalasyon, performans, müzik ve ses, animasyon, sanal ve*

genişletilmiş gerçeklik, internet ve ağ, film ve video çalışmaları kendi başına ya da internet üzerinde yaratılan etkileşim ortamı ile oluşturulan sanatsal üretim biçimleri.” Coşkun ise bunları, “*Basılı fotoğraf, televizyon, video görüntüsü, projeksiyon yansıması, dijital fotoğraf, neon ışıklar, led aydınlatmalar, 3D görüntüleme, simülasyon, hologram, nano teknolojik boyalar gibi teknolojik gelişmeler başta resim sanatı olmak üzere diğer sanat disiplinlerini de dönüştüren en önemli üretim araçları,*”²⁶ olarak değerlendirmiştir. Ek olarak genel ağ ile kullanılan bilgisayar ve buna benzer teknolojilerle sanat üzerine uyarlanan programlarla farklı bir hâl almıştır.

Dijital içeriklerin genel ağla herkese ulaşması ve bireylerin kullanımına açılmasıyla yerel, bölgesel, kapalı sanat dalları ve alt kültürleri tüm dünyaya tanıtılmaktadır. Nitekim android, Web 2.0, Web 3.0, Web 4.0, yapay zekâ ve metaverse gibi programlar sayesinde son dönemde bireylerin cep telefonlarına kadar ulaşan dijitalleşme sanat okuryazarlığına yeni bir boyut kazandırdı. Sanatsal üretim yedi çeşit sanat dalında hızlı değişen ve gelişen bir dönemi tetikledi. Sanal ortamlar bireylerin gerçek fiziksel duyularına temas etmeye başladı. Giyilebilir teknolojik araçlarla yeni bir yaşam biçimine geçen bireyler sanatsal değerlendirmelerini ve gözlemlerini de yeniledi.

Sonuç

Sanat okuryazarlığı XX. yüzyılda ön plana çıkan yeni yaklaşımlar arasındadır. Özellikle medya veya teknoloji okuryazarlığı gibi farklı alanlardaki ilgi alanlarına benzer şekilde ve buna bağlı beceriler insanları yeni yöntemlerle sanatı öğrenmeye yönleltmektedir. Zira yedi çeşit sanat dalında üretilmiş bir eseri değerlendirirken bazı donelerini kavramamız daha doğru yaklaşım olur. Sanat okuryazarlığı ise son dönemlerde ortaya çıkan sanata yönelik bir yaşam biçimidir.

Basit anlamda sanat okuryazarı yedi çeşit sanat dalından herhangi birinde iyi bir eğitim almış, bir sanat eserini tüm yönleriyle değerlendirebilen, üretilen sanatın verilmek istenen mesajlarını kavrayabilen, estetik ve biçimsel kaygı taşıdığını anlayan kimselere denir. Sanat okuryazarı bir sanat eserinde dönemin felsefesini ve sanat anlayışını çözümler. Üretildiği dönemin kültürünü ve bilime yönelik yaklaşımlarını anlayabilir. Özellikle XXI. yüzyılda gelişen teknolojiyle birlikte sanatların her çeşit aşaması hakkında bilgi sahibi

²⁶ Zuhal Özel Sağlamtımur, “Dijital Sanat”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt/Vol.: 10- Sayı/No: 3: 213–238 (2010), s. 214-237.

olmaktayız. Ayrıca bilgilerin kısa sürede genel ağla neredeyse herkese ulaşması neticesinde sanat okuryazarlığı daha hızlı ilerlemektedir.

Son olarak sanat okuryazarlığının temeli olan sanat eğitimi okullarda öncelikle seçmeli ders bazı özel müfredat uygulayan okullarda zorunlu olarak öğrencilere verilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır. Böylelikle bilinçli bireyler insanoğlunun tüm somut-somut olmayan izlerini dana net anlayabilecektir. Ayrıca eserlere sahip çıkmak isteyecektir.

Kaynakça | References

- Civan Kâmil, *Anadolu Güzel Sanatlar Liselerindeki Müzik Bölümü Öğrencilerinin Müzik Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutumları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)", 2006.
- Cheu-ley Lee, "What Do We Mean By Literacy? Implications For Literacy Education", *The Journal Of Educational Thought (Jet) / Revue De La Pensée Éducative* 45, Sy 3 (2011): 255-66.
- David Bawden, "Information And Digital Literacies: A Review Of Concepts", *Journal Of Documentation* 57 (01 Nisan 2001): 218-59. <https://doi.org/10.1108/Eum0000000007083>.
- Enes Yaşar, "Sanat Okuryazarlığı", *Disipliner Okuryazarlık*, Ankara, Anı Yayıncılık, 2022.
- Enver Yolcu, *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Nobel Kitap, 2004. <https://www.nadirkitap.com/Sanat-Egitimi-Kuramlari-Ve-Yontemleri-Enver-Yolcu-Kitap29411896.html>.
- "Fikir ve Sanat Hakları Kanunu, Kanun No: 5486", chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc034/kanuntbmmc034/kanuntbmmc03405846.pdf, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2025.
- Geroige Dickie, *Introduction To Aesthetics: An Analytic Approach*, Oxford University Press, 1997.
- İzzet Yücetoker, "Sanat Okuryazarlığı Ölçeğinin Hazırlanması ve Geliştirilmesi", *Sanat Eğitimi Dergisi*, S. 1, 01 Ocak 2014, S. 112-126. <https://doi.org/10.7816/Sed-02-01-06>.
- Meb, *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Sanat Eğitimi Dersi Öğretim Programı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2023.
- Ned Herrmann, *The Creative Brain*, Revised Edition, Brain Books, 1989.

Nigel Warburton, Nigel, *The Art Question*, London , New York, Routledge, 2003.

Peter Read, *The Stolen Generations: The Removal Of Aboriginal Children In New South Wales 1883-1969*, Nsw Department Of Aboriginal Affairs, 2006.

R. O'day, *Education And Society 1500-1800*, London, Longman 1982.

Serap Buyurgan, Ufuk Buyurgan, *Sanat Eğitimi ve Öğretimi: Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle*, 2020.

S. Etike, “Gençliğin Sanat Eğitimine Kimi Değinmeler”, *Hacettepe Üniversitesi, Sanat ve Gençlik Sempozyumu, Ankara*, 1985.

Türkçe Sözlük, C. 1, Türk Dil Kurumu, Ankara 1992.

Türkçe Sözlük, C. 2, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1992.

“Ulusal Temel Sanat Standartları Koalisyonu Bildirisi”, 2014.

Zuhal Özel Sağlamtimur, “Dijital Sanat”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt/Vol.: 10- Sayı/No: 3: 213–238 (2010), s. 214-237.

	
Makale Bilgileri:	
Değerlendirme:	<i>İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlme</i>
Etik Beyan:	<i>* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması:	<i>Yapıldı / Turnitin / intihal.net vb.</i>
Etik Bildirim:	<i>bilgi@turkav.org.tr</i>
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları & Lisans:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.</i>
Article Information:	
Peer-Review:	<i>Double anonymized - Two External</i>
Ethical Statement:	<i>* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Plagiarism Checks:	<i>Yes / Turnitin / intihal.net etc.</i>
Complaints:	<i>bilgi@turkav.org.tr</i>
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights & Licence:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.</i>